

«Бір жастан үш жасқа дейінгі балалардың сенсорлық дамуы және сөйлеуінің дамуы»

Сенсорлық тәрбие (латын тілінен *sensus*-сезім, сенсорлық процестерді (сезімдер, қабылдаулар, түсініктер) мақсатты дамыту және жетілдіру).

Балабақшада бала сурет салуды, модельдеуді, құрылысты үйренеді, табиғат құбылыстарымен танысады, математика мен сауаттылық негіздерін меңгере бастайды. Барлық салаларда білім мен дағдыларды игеру объектілердің сыртқы қасиеттеріне, оларды есепке алу мен пайдалануға үнемі назар аударуды қажет етеді. Сонымен, суретте бейнеленген тақырыпқа ұқсастық алу үшін бала оның пішіні мен түсінің ерекшеліктерін дәл анықтауы керек.

Әр жаста сенсорлық тәрбиенің алдында өз міндеттері тұр.

Өмірдің бірінші жылында басты міндет-балаға жеткілікті байлық пен сыртқы әсерлердің алуан түрлілігін беру, заттардың қасиеттеріне назар аударуды дамыту. Нәресте ұстау қозғалыстарын қалыптастыра бастағанда, бұл тапсырмаға тағы біреуі қосылады – балаға ұстау қозғалыстарын заттың пішініне, оның көлеміне және кеңістіктегі жағдайына бейімдеуге көмектесу керек. Бірте-бірте мұндай бейімделу бұл қасиеттердің нәресте үшін белгілі бір мәнге ие бола бастауына әкеледі ("кішкентай" – бұл бір қолмен ұстауға болатын нәрсе, "үлкен" - екі қолмен, "дөңгелек" - бүкіл алақанмен жабылатын нәрсе, "шаршы" - бұл затты саусақтарыңызбен орап алатын нәрсе екі жақтың және т. б.).

Осы кезеңдегі сенсорлық тәрбие жалпы тәрбиенің негізгі түрі болып табылады. Барған сайын жаңа әсерлердің ағынын қамтамасыз ете отырып, бұл сезім мүшелерінің қызметін дамыту үшін ғана емес, сонымен қатар баланың қалыпты жалпы физикалық және психикалық дамуы үшін де қажет болады. Әсер ағынының шектеулі жағдайында нәрестелер жалпы дамудың айтарлықтай кешігуіне әкелетін "сенсорлық аштықты" бастан кешіретіні белгілі.

Өмірдің екінші немесе үшінші жылында сенсорлық білім беру міндеттері айтарлықтай күрделене түседі. Кішкентай бала заттардың қасиеттерін игеруге әлі дайын болмаса да, ол заттардың түсі, пішіні, мөлшері және басқа қасиеттері туралы идеяларды жинай бастайды. Бұл идеялардың әр түрлі болуы маңызды. Бұл дегеніміз, баланы барлық негізгі қасиеттермен – спектрдің алты түсімен, АҚ және қара түстермен, шеңбер, шаршы, сопақ, тіктөртбұрыш сияқты пішіндермен таныстыру керек.

Балаларды заттардың әртүрлі қасиеттерімен таныстыра отырып, олардың аттарын есте сақтауға және қолдануға тырыспау керек. Ең бастысы, бала олармен әрекет ету кезінде заттардың қасиеттерін ескеруді біледі. Егер ол үшбұрышты "шаршы" немесе "шатыр" деп атайтын болса, бұл маңызды емес. Балалармен айналысатын ересек адам формалар мен түстердің аттарын қолданады, бірақ оны оқушылардан талап етпейді. Балаларға қасиеттердің аттарын есте сақтау жеткілікті: "пішін", "түс", "бірдей".

Ерекшелік-бұл заттардың мөлшерімен танысу. Шаманың "абсолютті" мәні жоқ. Ол басқа шамамен салыстырғанда ғана қабылданады. Бұл жағдайда кішкентай болып табылатын басқа затпен салыстырғанда зат үлкен деп бағаланады. Бұл қатынасты тек ауызша түрде жазуға болады.

Өмірдің үшінші жылындағы балалар қарапайым өнімді әрекеттерді орындай алады (Мозаика төсеу, түрлі-түсті дақтарды жағу, құрылыс материалынан қарапайым заттарды бүктеу). Бірақ сонымен бірге олар көрсетілген заттар мен қолданылатын материалдың қасиеттерін аз ескереді, өйткені олар олардың мағынасын түсінбейді және оларға назар аудармайды.

Сондықтан, балаларды қарапайым тапсырмаларды орындауға үйрете отырып, баланың формасы, мөлшері, түсі әр түрлі әрекеттерді орындау кезінде ескерілуі керек заттардың тұрақты белгілері екенін түсінуіне қол жеткізу керек.

Мектептегі көптеген оқу пәндерін сәтті игеру үшін форманы, шаманы, түсті дұрыс қабылдау қажет, шығармашылық қызметтің көптеген түрлеріне қабілеттердің қалыптасуы оған байланысты.

Кішкентай фиджеттер үшін дәстүрлі пирамидалар. Олар пластиктен және ағаштан жасалған, сақиналары мен төртбұрышты тақталары бар. Неліктен пирамидалар қажет және олар нені дамытады?

Біріншіден, нәресте заттың пішінін өзгертуді үйренеді.

Екіншіден, пирамида Өлшем айырмашылығын байқауға көмектеседі.

Үшіншіден, пирамида ойыны элементтері соншалықты ашық түсті түрлі түстермен танысуға мүмкіндік береді. Анам немесе әжем алдымен бір түсті ғана атасын, оған бірдей түсті ойыншықтарды қолданыңыз-мұның бәрі баланың көкжиегін кеңейтеді, оған қоршаған әлемді жақсы шарлауға көмектеседі.

Төртіншіден, пирамиданы бірінші дизайнер деп атаған жөн, өйткені оның сақиналарынан әртүрлі конфигурациядағы "құрылымдарды" салуға болады, сонымен қатар – неге түрлі-түсті жапырақшалары бар жолды немесе гүлді салмасқа?

Мозаика. Мозаикалық ойын баланың әртүрлі қабілеттерін дамытады.

Біріншіден, бұл бірдей ұсақ моторика.

Екіншіден, бұл зейін.

Үшіншіден, бұл қиял, онсыз силуэт немесе кескін қалай жасауға болады?

Сонымен, бұл табандылықтың, дәлдіктің, еріктіліктің дамуы.

Сол жаста балалар дизайнерлермен таныстырылады.

Олардың қайсысы қазір сатылмайды!

Әртүрлілікке қарамастан, барлық конструкторлармен сабақтар бірдей даму функцияларына ие:

* Балалардың қиялын және бейнелі ойлауын дамыту мүмкіндігі бар, өйткені сіз жасағыңыз келетін нәрсенің бейнесі баланың бейнесінде болуы керек;

* Конструктивті қабілеттер шыңдалады-бала бөлшектерді қалай жақсы және сенімді түрде бекіту керектігін, оларды келесі қосылыстардың тірегі ретінде қалай жасау керектігін түсіне бастайды, мұның бәрі ойлау логикасын дамытады, ақыл-ой әрекетінің іздеу функциясын жаттықтырады;

* Ұсақ моторика дамиды, яғни саусақтардың ұсақ бұлшықеттері, қолдар "мойынсұнғыш" болады, оларға ең кішкентай бөлшектер қол жетімді болады, демек, болашақта сурет салу, жазу, модельдеуді игеру кезінде проблемалар азаяды.

* Бала өзін Жаратушы сияқты сезінеді және бұл сезімнен, сіз қалағанның бәрін жасай алатындығыңыздан қуанышты не болуы мүмкін!